הכרעות סותרות בספקות שנובעים מאירוע אחד

א. נמשיך למוקד נוסף שסביבו דנו רבותינו בשאלת ההכרעות הסותרות, אל מחלוקת רב וחסדא ורב הונא[1] בשתי כתות עדים שהכחישו זו את זו[2] (ב"ב לא:):

דאיתמר: ב' כתי עדים המכחישות זו את זו - אמר רב הונא: זו באה בפני עצמה ומעידה, וזו באה בפני עצמה ומעידה (משום שמעמידים כל אחת מהכתות על חזקתה והכת כשרה), ורב חסדא אמר: בהדי סהדי שקרי למה לי (ושתיהן פסולות בשל החשש שמא שקרו ונפסלו לעדות).

מדוע רב חסדא אינו מעמיד את העדים על חזקתם? הסיבה לכך היא שפסיקה זו תהיה בגדר 'תרתי דסתרי', שהרי אחת מהכתות שקרה ופסולה ואיך אפשר להכשיר את שתיהן? המחלוקת שייכת לסוגייתנו? רבותינו הראשונים נחלקו בטעמו של רב חסדא.

הרשב"ם כתב (ב"ב לא:):

ולא יעידו בשום עדות בעולם **דאוקי ממונא אחזקיה** (אם הם מעידים שראובן חייב לשמעון) ולא תוציאנו מספק שמא העדים פסולים (ואין בכוחם לחייבו).

מהו טעמו של רב חסדא לפי הרשב"ם?

רב חסדא לא מעמיד את העדים על חזקתם רק בשל הגורם שמולו החזקה מתמודדת – חזקת הממון. ללא חזקת הממון היה ניתן להעמיד את העדים על חזקתם ולהכשיר את כולם.

הר"י מיגאש, לעומתו, כתב (שבועות מז:):

אתמר שני כתי עדים המכחישות זו את זו פי' דודאי חד כת מינייהו שקרנית היא ופסולה לעדות ולא ידעינן הי מינייהו היא השקרנית... ורב חסדא אמר בהדי סהדי שקרא למה לי פי' דקסבר רב חסדא **דכיון דאנן סהדי דחדא כת מיניה שקרנית היא ופסולה לעדות ולא ידעינן הי מנייהו נהי, פסלינן להו לתרווייהו ולא מכשרינן לחד מינייהו לאסהודי** ואפילו בעדות אחרת דאמרינן דילמא היא השקרנית ופסולה היא.

התבונן היטב בדברי הר"י מיגאש וחשוב: טעמו שונה מדברי הרשב"ם?

כך סבור **ר' אלחנן וסרמן** (קוב"ש ב"ב קטז):

1. עוד על סוגיה זו, מזווית אחרת, ראה בדף 'שתי כתות עדים המכחישות זו את זו'.
2. אחת מהכתות משקרת ועדים שמשקרים נפסלים לעדות מכאן ולהבא.

בטעמא דרב חסדא דלא מוקמינן להו בחזקת כשרות פירשב"ם משום דאזיל בתר חזקת ממון והיינו דחזקה לא מהניא להוציא ממון, והר"י מיגש שבועות מ"ז פירש, משום דממה נפשך כת אחת פסולה **והיינו דאיכא תרתי דסתרי**.

ב. להבנת הר"י מיגאש עמדת רב חסדא נובעת מחוסר היכולת לפסוק פסיקות סותרות ולהכשיר את שתי הכתות, שהרי אחת מהן שיקרה ונפסלה לעדות. אולם, פירושו קשה ומנוגד לכאורה לעולה מסוגיית שני שבילין: הרי שם למדנו שמעמידים את שני ההולכים על חזקתם ומטהרים אותם כאשר הם באו בנפרד למרות שאחד מהם טמא!

נסה להתמודד עם השאלה.

נלמד את תשובתו של **ר' שמעון שקופ** (חידושי ר' שמעון כתובות סימן מ):

ונראה דיש לומר דרב חסדא סבירא ליה דלא דמי לשני שבילים, דהתם כל אחד נולד ספק שלו מחמת עצמו ואין דינו נוגע כלל לדינו של השני רק שבמקרה באו שניהם לבי"ד אחד ומשום הכי מוקמינן אחזקה. **אבל הכא בשתי כתי עדים מיד כשאנו דנים על כת אחת צריך עלינו לחקור על שניהם כיון דהספק נולד ע"י הכחשה, וכל ספק שעלינו לחקור על שניהם ביחד אין מקום לחזקה.** כמו דמצינו בכהאי גוונא לענין ספק דרבנן לקולא ביו"ד סי' קי"א ובכמה דוכתי כהאי גוונא. **ורב הונא סבירא ליה אף שנולד הספק ביחד כשבאים בפני עצמם ומעידים אנו דנים עליהם בפרט ומוקמינן להו אחזקייהו.**

מהי תשובתו היסודית של ר' שמעון שקופ? מהי סברת רב חסדא לדעתו?

היכולת להשתמש בחזקה בתרתי דסתרי נובעת מהתפיסה שיש כאן שתי שאלות נפרדות. אנו מסתכלים על כל אחד מההולכים כמקרה עצמאי, שכן אין קשר מהותי בין שני השבילים שהופך אותם לשאלה אחת. נכון שאנו זוכרים שנקבר מת באחד משניהם, אבל דבר זה לא הופך את הספק לאחד אלא יש כאן מהותית שני ספקות נפרדים[3]. הקשר בין שני השבילין נובע רק מכך שזכרנו שהמת נקבר באחד משניהם אך לא זכרנו בדיוק היכן, אך בשעת המאורע שיצר את הספק, הקבורה או ההליכות, לא היה קשר בין השבילים. בשתי כתות העדים, לעומת זאת, יש קשר מהותי בין שתי הכתות כבר בשלב האירוע שיצר את הספק, ההכחשה, קשר שהופך אותן לדעת רב חסדא לספק אחד. ומאחר שיש כאן ספק אחד ושאלה אחת אז ההכרעה צריכה להיות עקבית והגיונית.

3. ואפילו אם באו בבת אחת, מדאורייתא אלו שתי שאלות נפרדות ורק חכמים החמירו.

ג. ר' שמעון שקופ הביא דוגמה ליסודו מסימן קיא', 'כמו דמצינו בכהאי גוונא לענין ספק דרבנן לקולא ביו"ד סי' קי"א', ונלך אפוא בעקבותיו לשם. הטור דן במקרה הבא: איסור דרבנן נפל לאחת משתי קדירות ולא ידוע לאיזו. האם נתיר את שתי הקדירות משום שספק דרבנן לקולא? **הטור** סבור שלא (יו"ד קיא):

היו כאן שתי קדירות של היתר ולפניהם שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור ונפלה אחת לתוך זו ואחת לתוך זו שתיהן אסורות אפילו באיסור דרבנן **שאי אפשר לתלות באחת יותר מבחבירתה** (ואי אפשר להתיר את שתיהן, שהרי ודאי שאיסור נפל לאחת מהן)... **ואין חילוק בין אם שני הקדרות של אדם אחד או משל שני בני אדם.**

מה הטור פוסק? מהי סברתו?

מצד אחד אי אפשר להתיר את שתיהן, שהרי האיסור נפל לאחת מהן, ומצד שני אי אפשר להתיר אחת ולאסור אחרת בצורה שרירותית, ולכן יש לאסור את שתיהן מספק.

חשוב: מדוע שלא נתיר את שתיהן? מה ההבדל בין המקרה הזה לשני שבילים, שמטהרים את שני ההולכים למרות שאחד מהם טמא?

בשני שבילים יש שני דיונים נפרדים ולכן פוסקים כל דיון בנפרד. בקדירות, הספק התעורר בשל אירוע אחד – נפילת האיסור לאחת משתיהן – וממילא יש כאן דיון אחד שמחייב פסיקה עקבית והגיונית.

ד. הטור הדגיש שאין הבדל אם הקדירה שייכת לאדם אחד או לשני אנשים. הב"י הסביר שהוא בא להוציא מסברת הרמב"ן שאכן מחלק, ומתיר אם שתי הקדרות שייכות לשני אנשים. הרמב"ן דן במשנה שמצריכה ביטול במאה בתרומה[4] שנפלה לאחד הכדים. אין תולים שהתרומה נפלה לאחד הכדים האחרים ללא ביטול במאה, ומכאן הטור למד את עמדתו[5]. אולם, **הרמב"ן** מעמיד את המשנה רק במקרה שבו הכדים שייכים לאותו אדם, ומתיר אם הכדים שייכים לשני אנשים ולומד זאת מסוגיית שני שבילין (ב"י שם):

ותירץ הרמב"ן דהתם (שיש צורך בביטול במאה) בשהן של אדם אחד אי נמי בשל שני בני אדם ובאו לישאל בבת אחת (מצבים בהם אין מתירים בתרתי דסתרי) אבל אם היו חביות של

4. למרות שתרומה בזמן הזה מדרבנן.
5. שלא תולים שהתרומה התערבה בכד אחר מדין ספק דרבנן לקולא (ללא ביטול במאה), משום שאי אפשר מצד אחד להתיר את כולם, שהרי התרומה התערבה באחד מהם, ומצד שני אי אפשר לאסור אחד בצורה שרירותית, ולכן אוסרים את כולם, וכמו בקדירות שנפל איסור לאחת מהן.

שני בני אדם ובאו לישאל בזה אחר זה אפילו לא היו שם ק' כד (ואין ביטול במאה) כולן מותרות **דכל בדרבנן תולין להקל דומיא דשני שבילין (נדה ס.)** (ואפשר להתיר את כל הכדים מדין ספקא דרבנן לקולא, לתלות שהתרומה התערבה בכד אחר למרות שודאי שהיא התערבה באחד מהם)... ומתוך דברים אלו מבואר שמה שכתב ואין חילוק בין אם שתי הקדרות של אדם אחד או משל שני בני אדם שהוא לאפוקי ממה שחילק הרמב"ן בין של אדם אחד לשל שני בני אדם.

מהי סברת הרמב"ן? מדוע הוא מתיר אם הקדרות שייכות לשני אנשים?

אם הן שייכות לשני אנשים אז אפשר ללמוד מסוגיית שני שבילים להתיר את שתי הקדרות – כשם שמטהרים את שני האנשים למרות שאחד מהם טמא, כך אפשר להתיר את שתי הקדרות למרות שאחת מהן אסורה. אולם, כשהן שייכות לאותו אדם, צריך לדון עליהן ביחד, ואז אי אפשר להכריע הכרעות סותרות.

חשוב היטב: מהי נקודת המחלוקת?

הטור סובר שאי אפשר ליישם את סוגיית שני שבילין בקדרות – שם מדובר על שני דיונים נפרדים, אך כאן מדובר על נפילה אחת של איסור וצריך לדון עליה ביחד. הרמב"ן, לעומתו, סבור שאפשר ליישם את סוגיית שני שבילין בקדרות, אך בתנאי שהקדרות יהיו שייכות לשני אנשים. לדעתו, אין משמעות לעובדה שמדובר על נפילה אחת.

ה. נעלה לסיום את שאלת היחס בין שני הדיונים. במחלוקת בין רב הונא לרב חסדא, הלכה נפסקה כרב הונא שמעמידים את שתי כתות העדים על חזקתן (שו"ע חו"מ לא, א):

שתי כתי עדים המכחישות זו את זו... באה כת זו בפני עצמה והעידה עדות, ובאה כת זו והעידה עדות אחרת בפני עצמה, מקבלין כל אחת מהן בפני עצמה.

מעמידים את שתי הכתות על חזקת הכשרות שלהן, למרות שאחת מהן שיקרה, משום שהולכים אחרי חזקה גם בתרתי דסתרי וכפי שלמדנו בסוגיית שני שבילין. וזאת למרות ששני הספקות נבעו מאותו אירוע, ההכחשה, ומכאן שלהלכה לא מקבלים את סברתו של ר' שמעון שקופ, סברה שנאמרה כדי להסביר את דעת רב חסדא. אולם, ביו"ד עולה מפשטות דברי השו"ע שהלכה לדעתו כטור שהקדרות אסורות גם כשהן שייכות לשני אנשים (קיא, ה):

היו כאן שתי קדרות של היתר, ולפניהם שתי חתיכות, אחת של היתר ואחת של איסור, ונפלה אחת לתוך זו ואחת לתוך זו, אסורות שתיהן, אפילו באיסור דרבנן.

השו"ע לא מחלק, ומכאן שהוא אוסר גם כשהקדרות שייכות לשני אנשים[6]. אי אפשר להתיר את שתיהן משום שאחת מהן ודאי אסורה, ואי אפשר לאסור אחת ולהתיר אחת בצורה שרירותית. איננו דנים בכל קדירה בנפרד משום שהספק שלהן נבע מאירוע אחד, הנפילה, והדבר מחייב לדון עליהן ביחד, ושולל את היכולת להכריע הכרעות סותרות. והדבר קשה: הרי גם בשתי כתות עדים שהכחישו זו את זו הספק נבע מאירוע אחד, ההכחשה, ובכל זאת להלכה דנים בכל כת בנפרד ומעמידים אותה על חזקתה, ומהו אפוא ההבדל בין ההכחשה לנפילה?

נסה להתמודד עם השאלה.

---

6. אולם, הש"ך מכריע להלכה כדברי הרמב"ן שמתיר כאשר הקדרות שייכות לשני אנשים, וראה שם ס"ק יט.